

Aydınlatmada
“Aydınlanma Çağı”
ne zaman başlar?

Lumière de l'œil, Paris
koleksiyonundan seçmeler

© Ara Kebapçioğlu

Günümüzün konforu elektrik

Beklenmedik Őekiller

Yüzen lambalar

*Kullanım kolaylıkları;
enerji tasarrufu;
enerji üretiminde çevre koruması;
uygulamada sağlıklı bir ortam...*

*Biz buraya nasıl geldik?
Bu şartları kimlere borçluyuz?*

Eski çağlardan beri insanlar geleneksel yöntemlerle yağ lambaları, kandiller ve mumlar sayesinde aydınlanırmış

*İlkel olarak adlandırılabilcek alevler
günümüzde hala ibadethanlerde veya
kırsal bölgelerde kullanılır.*

*Eski çağların aydınlatmasında
kullanılan yakıtlar bitkisel yağlar ve
içyağı, mumlarda da bal mumu...*

*İlkel alevlere modern çağlarda
da rastlanır. Bu küçük gece
lambası saatleri de
gösteriyor.*

Fransa, 19uncu yy ortası

*Aydınlatmada
“aydınlanma çağı”
ne zaman
başladı?*

*18inci yüzyılın ikinci yarısında yeni yeni gelişen
“kimya”, yakıtların ve havanın bileşimini açıklar.
Kimya ilminin öncülerinden Lavoisier.*

Antoine Laurent et Marie-Anne Lavoisier peints par David en 1788 (détail).

Bu buluşlar sonucu, tenekeçiler (lamba yapan esnaf), geleneksel şekilsiz fitilleri terkeder ve tarihte ilk olarak dokunmuş yassı fitil kullanır. Aydınlatmada modern çağın başlangıcı, tarih 1775.

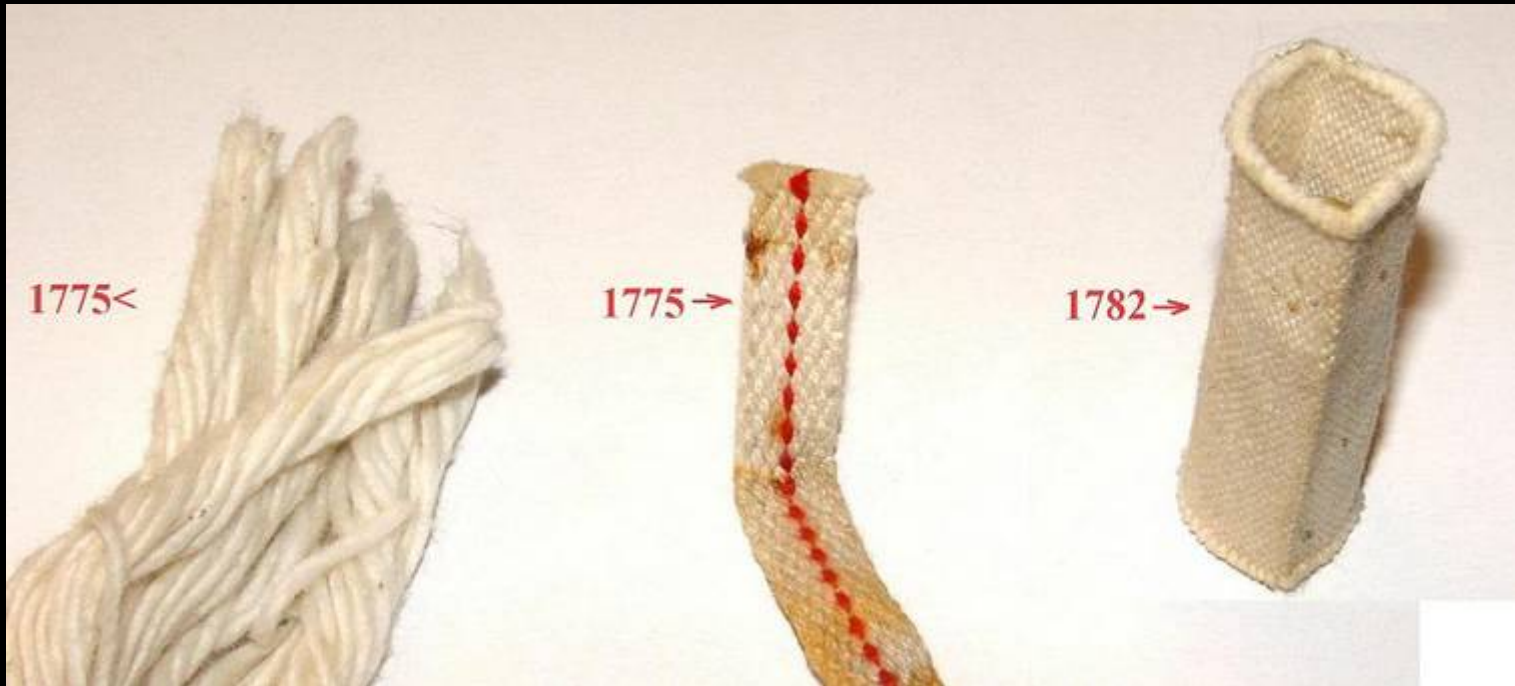
18inci yüzyıl sona ermeden ikinci büyük bir yenilik ortaya çıkar: çift hava akımlı ve şişeli lamba, 1782, bulucusu Ami Argand 1750-1803.

Boru şeklinde dokunmuş fitil sayesinde yakıt havanın oksijeniyle daha iyi karışır ve alev daha parlak bir sonuç verir. Tarihin ilk lamba şişesi hava akımını güçlendirerek bu parlaklığı daha da arttırır.... Şişe sayesinde abajur, glob, fanus vs. kavramları da artık gündeme gelebilecek.

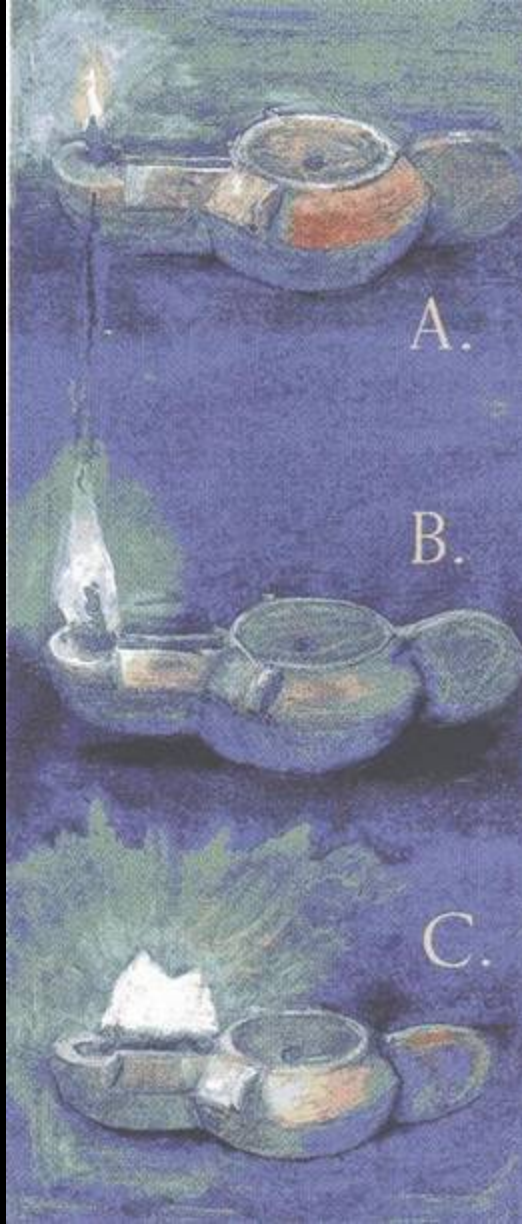
Özetlemek gerekirse:

- 1) şekilsiz alevin göbek kısmında yanmadan havaya karışan yakıt, koku ve is yapıyor;*
- 2) yassı alevin iki yanından gelen hava, yakıtın tam yanmasını sağlıyor;*
- 3) boru şeklindeki alevin göbeğine gelen merkezi hava akımı, cam şişenin yardımıyla bu yanmayı daha da mükemmel kılıyor .*

Fitillerden sonra alevleri karşılaştıralım:

İyi güzel de, onbinlerce yıl süren “eski çağlarda” kimse yassı alevli bir lamba yapmayı düşünemedi mi?

Günümüzün antik lamba uzmanları çok ender yassı alevli lambalar bulmuşlar, fakat bu lambalarda yassı alevin daha parlak oluşu tesadüfen keşfedilmiş. Yani ilmi bir yaklaşımdan henüz çok uzaktayız.

Bu sebepten bu lambalar istisnadan öteye gidememiş.

Yeni nesil yağ lambalarında yakıt haznesi alevden uzaklaşıyor. Amaç, yakıt haznesinin, lambanın ayağına gölge yapmasını önlemek.

Yağı azar azar fitile kadar getirmek için değişik mekanizmalar uygulanıyor. 19uncu yüzyıl boyunca pompalı lambalar piyasaya çıkıyor.

*Fransız lamba atölyeleri dünya
çapında ün kazanıyor.*

*Moderateur-tipi kolza yağı
lambaları, 1840-1900,*

1800 yılına doğru değişik yerlerde değişik yöntemlerle yanıcı bir gaz elde etme çabasına tanık oluyoruz

*Bu noktada “gaz” sözcüğünün üzerinde duralım
ve bir “anlam ayrımı” yapalım.*

The screenshot shows the Wikipedia page for 'Gaz (anlam ayrımı)'. The page is in Turkish and features the Wikipedia logo on the left. The main content area is titled 'Gaz (anlam ayrımı)' and includes a subtitle 'Vikipedi, özgür ansiklopedi'. Below the title, there is a list of four definitions for 'Gaz'.

Gaz (anlam ayrımı)
Vikipedi, özgür ansiklopedi

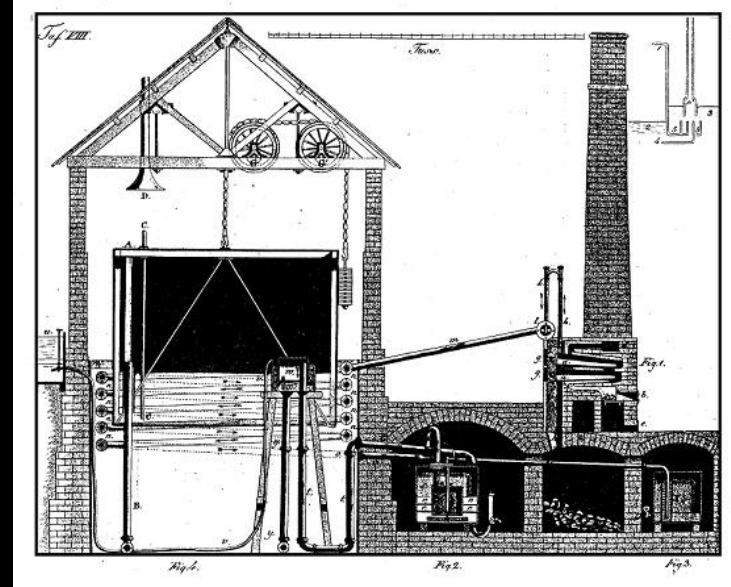
- Gaz: maddenin üç halinden biri
- Gaz: gazyağı, ham petrolün damıtılmasından elde edilen sıvı yakıt
- Gaz: havagazı, doğalgaz, propan veya bütan gibi "gaz" halindeki yakıtlar
- Gaz: motorlu taşıtlarda motora yakıt iletimini sağlayan pedal.

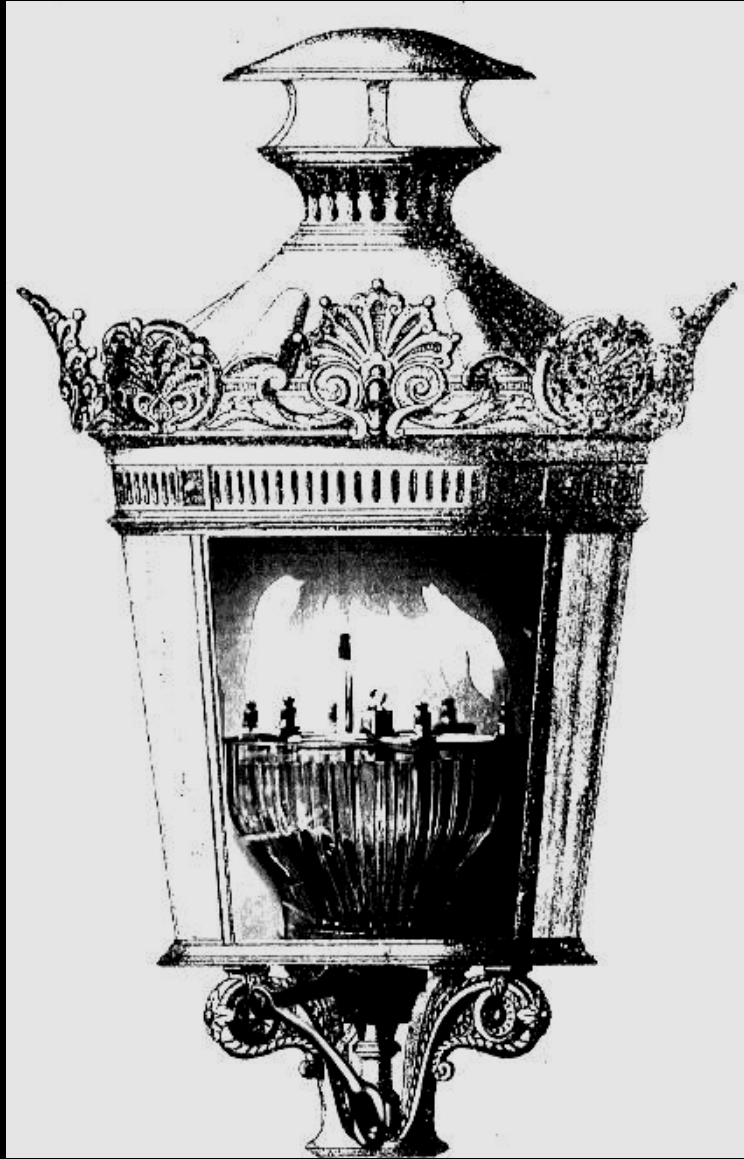
Left sidebar: **gezinti**
■ Ana sayfa
■ Hakkımızda
■ İçindekiler
■ Rastgele madde
■ Seçkin içerik
ara

Top navigation: **madde** | tartışma | değiştir | geçmiş

William Murdoch (1754-1839)'un İngilterede geliştirdiği yöntemle “Gazhane” adı verilen fabrikalarda maden kömürünün damıtılmasıyla üretilen havagazı, modern çağların ilk dağıtım şebekesi sayesinde borularla saraylara ve sokak lambalarına sevkedildi. (Londra 19uncu yy başı, İstanbul 19uncu yy ortaları)

*Havagazının ilk kullanım alanı
sokak aydınlatması.
(Yıldız sarayının
19uncu yy sonu feneri).*

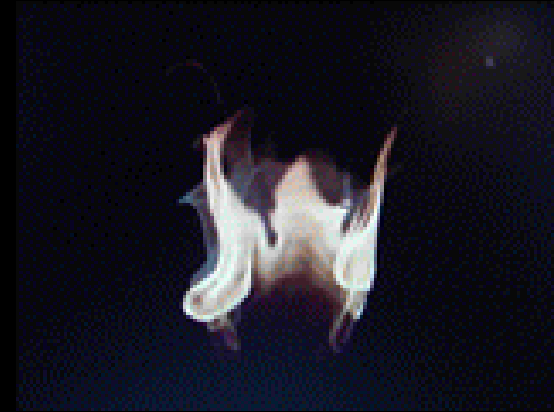

*Otomatikleşmeden önce
fenerler fener bekçileri
tarafından özel bir
değnekle yakılırdı.*

*Şebekelerin ev ve iş yerlerine
de uzanması sayesinde
değişik lambalar tüketicinin
hizmetine girdi...*

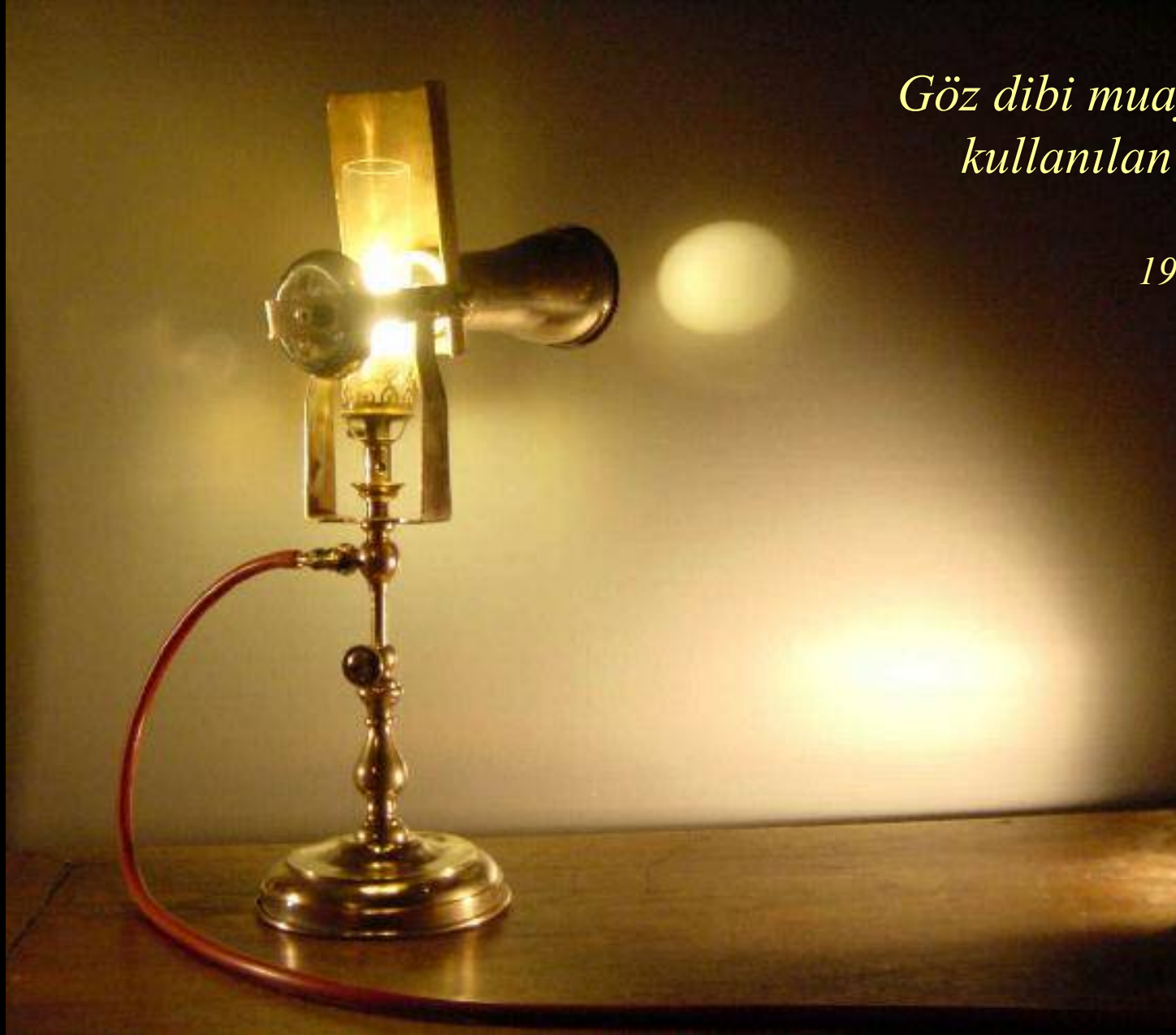

*Salon lambalarında yuvarlak alevli
bek'ler kullanıldı.*

*Açık alevli bek'ler yerlerini daha sonra
akkor gömlekli Auer bek'lerine bıraktı.*

*Göz dibi muayenesinde
kullanılan Telschow
lambası
19uncu yy sonu*

Organik kökenli yağlardan ve havagazından sonra 19uncu yüzyılın ortalarında yeni bir yakıt daha çıkar karşımıza: kısaca “gaz” dediğimiz gazyağı. Ham petrolü tanıyan ve değişik uygulamalarda kullanan insan, dünyanın bazı yerlerinde bu hammaddeyi arıtıp da lambalarda kullanmayı hiç akıl etmedi mi? Bazı eski metinlerde “neft” veya “taşyağı” yani petrolün aydınlatmada kullanıldığı ileri sürülüyorsa da ne arıtma yöntemleri konusunda, ne de bu iş için geliştirilen lambalar hakkında bir ayrıntı bulamıyoruz. Diğer yandan, İngilizce çevirilerde “oil” sözcüğünün hem bitkisel yağ, hem de petrol anlamında kullanılması araştırmacının işini zorlaştırıyor.

Abraham Gesner

Ignacy Lukasiewicz

Kesin olarak bildiğimiz, 1840'lı yılların sonunda veya 50'li yılların başında bir yandan Polonya'da, diğer yandan Kanada'da yapılan buluşlar sayesinde ham petrolden arıtılmış bir yakıtın , ve bu yakıtın kullanımına elverişli lambaların piyasaya çıktığıdır.

ABD, ~ 1860

Bitkisel yağlara nazaran daha akıcı olan gazyağı, değişik şekillerde lambaların yapılmasına izin verdi.

Ender g z llikte salon lambaları

*İdare lambası veya
“şınanay” adı verilern
minik gece lambaları*

*Saksonya
porseleninden
nadide bir obje...*

*Cam slaytlarla
projeksiyon yapmaya
yarayan büyüü fener
“Laterna magica”...*

Abajur ve fanusların renk ve şekilleri sonsuz...

Yansıtıcı bir okuma lambası (Belçika, 1911)

*Üç boyutlu karton bir abajur!
Besteci portreleriyle süslenmiş bir piyano lambası!*

*Bu karton
abajur ise
pervanesi
sayesinde
lambanın
hararetiyle
dönüyor...*

*18inci yüzyıl sonunda kimya
ilmi sayesinde keşfedilen yassı
fitil, ve ardından gelen
buluşlar sonucu hem
lambaların aydınlatma gücü
arttı, hem de lambalarda
kullanılan yakıtların sayısı
birkaç misline çıktı.*

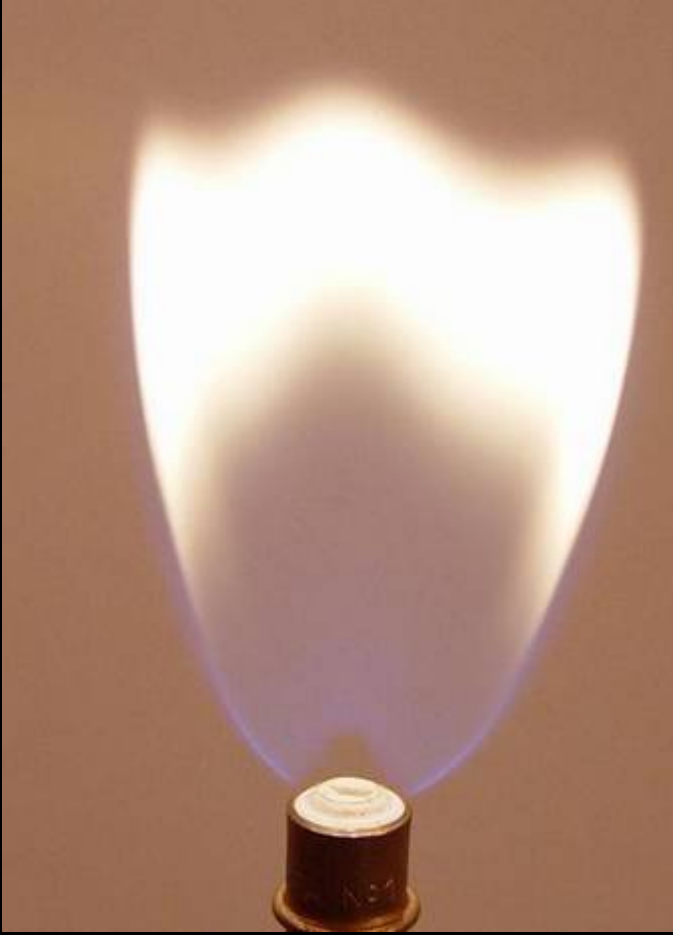
* spirto lambalarından
bahsettik mi?*

Ya benzin lambalarından?

Karpit lambalarının adı geçti mi?

*Alevli lambaların güzelliđi ve zenginliđi
anlata anlata bitmez.*

Peki, elektrikli lambaların geliği, o güzelliklerin sonu mu sayılır?

Tartışma açık...

Dikkatinize teşekkürler.

